

მწვანე ალტერნატივას შენიშვნები და კომენტარები
ქვემო ნამოხვანი ჰესის მშენებლობის და ექსპლუატაციის
პროექტში შეტანილი ცვლილებების
სკოპინგის ანგარიშის თაობაზე

ივლისი, 2019

გარემოსდაცვითი და სოციალური
სამართლიანობისთვის
საქართველოში

2019 წლის 17 ივნისს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ვებ გვერდზე გამოქვეყნდა სკოპინგის განცხადება - შპს „ენკა რინიუებლზს“ ქვემო ნამოხვანი ჰესის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებები; დაგეგმილი საქმიანობის დასახელება - ქვემო ნამოხვანი ჰესის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებები;

შენიშვნების კომენტარების ვადად განსაზღვრული იყო 2019 წლის 9 ივლისი, თუმცა კანონმდებლობით დადგენილ ვადებში სკოპინგის ანგარიშის საჯარო განხილვა არ დანიშნულა.

ქვემოთ იხილეთ მწვანე ალტერნატივას შენიშვნები ქვემო ნამოხვანი ჰესის მშენებლობის და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებების სკოპინგის ანგარიშზე.

შენიშვნების მომზადებისას ვისარგებლეთ სკოპინგის ანგარიშის შეფასებისათვის შექმნილი ორი კითხვარით: პირველი კითხვარი აჩვენებს წარმოდგენილი ანგარიშის შესაბამისობას „გარემოსდაცვითი კოდექსის მოთხოვნებთან“; მეორე კითხვარი წარმოადგენს ევროკავშირის ანალოგიური კითხვარის ადაპტირებულ ვერსიას და გამოიყენება სკოპინგის ანგარიშის ხარისხის შეფასებისათვის, წარმოდგენილი საქმიანობის ზეგავლენის შეფასებისათვის და გვაძლევს ინფორმაციას გზშ ანგარიშის მომზადებისათვის ჩასატარებელი კვლევებისა და მეთოდების შესახებ (იხ. დანართი სკოპინგის ანგარიშის შეფასება სპეციალური კითხვარებით).

ნამოხვანის ჰესების კასკადის პროექტზე, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა N73 გაცემულია 2015 წლის 25 დეკემბერს, რის საფუძველზეც საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სსიპ „ტექნიკური და სამშენებლო ზედამხედველობის სააგენტო“-ს მიერ გაცემულია მშენებლობის ნებართვა.

2019 წლის 14 თებერვალს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ გასცა „ნამოხვანის ჰესების კასკადის მშენებლობის და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებებზე (ექსპლუატაციის პირობების შეცვლა) სკრინინგის გადაწყვეტილების შესახებ.

სკრინინგის განცხადებაში აღნიშნული იყო, რომ კომპანიამ ჩაატარა პროექტის ოპტიმიზაციის სამუშაოები, ჰესების კასკადის სამშენებლო/დეტალური პროექტის მომზადების მიზნით. ოპტიმიზაციის პროცესში მიღებულ იქნა

თბილისი, 0179, საქართველო
ფალიაშვილის ქ. 39b, IV სართ.
ტელეფონი: (995 32) 222 38 74
ელ.ფოსტა: greenalt@greenalt.org
ვებ-გვერდი: www.greenalt.org

გადაწყვეტილება ჰესების კასკადის თავდაპირველ პროექტში ცვლილებების შეტანის თაობაზე. სკრინინგის განცხადების მიხედვით (რაც ასახულია სამინისტროს სკრინინგის გადაწყვეტილებაში) ცვლილებები შედის ნამოხვანის ჰესების კასკადის შემადგენლობაში შემავალი ორივე ძირითადი ჰესის პროექტში. ამასთანავე, ჰესს, რომელსაც 2015 წლის ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნის მიხედვით, ეწოდებოდა „ტვიში ჰესი“, კომპანიის მიერ წარმოდგენილ ახალ დოკუმენტებში ეწოდება „ზედა ნამოხვანი ჰესი“. ხოლო ჰესს, რომელსაც 2015 წლის ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნის მიხედვით ეწოდებოდა „ნამოხვანი-ჟონეთი ჰესი“, კომპანიის მიერ წარმოდგენილ ახალ დოკუმენტებში ეწოდება „ქვემო ნამოხვანი ჰესი“.

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრომ განიხილა სკრინინგის განცხადება, ასევე ამ განცხადებასთან დაკავშირებით არასამთავრობო ორგანიზაციების „მწვანე ალტერნატივას“ და „საქართველოს მწვანეთა მოძრაობა/დედამიწის მეგობრების“ მიერ წარმოდგენილი წერილობითი შენიშვნები და დაადგინა, რომ 2015 წელს დამტკიცებულ პროექტში შეტანილი ცვლილებები იწვევს ექსპლუატაციის პირობების მნიშვნელოვან ცვლილებას, რასაც შეიძლება მოჰყვეს გეოლოგიურ, ფიზიკურ და ბიოლოგიურ გარემოზე ზემოქმედების რისკების გაზრდა და შესაბამისად გარემოზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედება. აღნიშნულის გათვალისწინებით, „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი“-ს მე-7 მუხლის მე-6 ნაწილის, ამავე კოდექსის მე-5 მუხლის მე-12 ნაწილის საფუძველზე მიღებულ იქნა სკრინინგის გადაწყვეტილება, რომ ნამოხვანის ჰესის მშენებლობის და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებები (ექსპლუატაციის პირობების შეცვლა) დაექვემდებაროს გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას.

ამ სკრინინგის გადაწყვეტილების საპასუხოდ, კომპანიამ მოამზადა მხოლოდ ქვემო ნამოხვანი ჰესთან დაკავშირებული სკოპინგის ანგარიში. ამრიგად, კომპანიამ არასათანადოდ შეასრულა სკრინინგის გადაწყვეტილებაში მოცემული დავალებები.

ამ სახით გზმ ანგარიშის წარმოდგენა და დამტკიცება იქამდე მოგვიყვანს, რომ საბოლოოდ იარსებებს 3 გზმ ანგარიში და მათი შესაბამისი სანებართვო დოკუმენტაცია: 1) სს. „ნამოხვანის“ 2015 წლის მდ. რიონზე ჰიდროელექტროსადგურების კასკადის (ტვიში ჰესი 100 მგვტ, ნამოხვანი ჰესი-333 მგვტ) მშენებლობის და ექსპლუატაციის პროექტი 2). შპს „ენკა რინიუებლზს“ ქვემო ნამოხვანი ჰესის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებების პროექტი და 3). შპს „ენკა რინიუებლზს“ ზემო ნამოხვანი ჰესის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტში შეტანილი ცვლილებების პროექტი.

ფორმალურად რაც არ უნდა გამართული იყოს ეს სამი ანგარიში (რაც თეორიულადაც კი წარმოდგენილია), საერთოდ აზრს უკარგავს გზმ-ს, როგორც პრევენციული გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის ინსტრუმენტს, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს ჩარჩოს და საინფორმაციო საფუძველს საქმიანობებზე გადაწყვეტილების მიღებისას. თუ დავუშვებთ, რომ ერთსადაიმთხვევე საქმიანობაზე (ამ შემთხვევაში - ნამოხვანის ჰესების კასკადზე) იარსებებს სამი გზმ, შეუძლებელი იქნება გზმ-ს ფუნდამენტური მიზნის მიღწევა - საქმიანობის გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება. სრული ქაოსი იქნება სამივე პროექტის სანებართვო დოკუმენტების შესრულების ანგარიშგებასთან და კონტროლთან დაკავშირებით.

სამინისტრომ არ უნდა დაუშვას ასეთი საშიში პრევენდენტი და მოსთხოვოს ინვესტორს, რათა თავიდან წარმოადგინოს ნამოხვანის ჰესების კასკადის გაერთიანებული პროექტის სკოპინგის ანგარიში და შემდგომ მის საფუძველზე მოამზადოს ერთიანი გზმ ანგარიში.

იმ შემთხვევაში, თუ ცალ-ცალკე პროექტების სახით მომზადდება ქვემო ნამოხვანის ჰესის ცვლილებების და ზემო ნამოხვანის ჰესის ცვლილებების პროექტები, მაშინ ცვლილებას მოითხოვს საბაზო პროექტიც,

რათა სამივე ამ პროექტში ასახული უნდა იყოს კუმულაციური ზემოქმედება დანარჩენი ორი პროექტის მიმართ. ეს კი პრაქტიკულად ნიშნავს, რომ სამმა სხვადასხვა გზა-მ უნდა აღწეროს გაერთიანებული (კასკადის) პროექტის ზემოქმედება ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე, ანუ საერთო ჯამში, კომპანიასაც უფრო მეტი მოცულობის, მაგრამ ნაკლებ ეფექტური სამუშაოს გაწევა მოუწევს, ვიდრე ნამოხვანის ჰესების კასკადის გაერთიანებული პროექტის ერთიანი გზა ანგარიშის მომზადების შემთხვევაში.

მიმდინარე წელს წარმოდგენილი სკრინინგის განცხადება და სკოპინგის ანგარიში კიდევ ერთხელ ნათელს ხდის, რომ 2015 წელს შესრულებული გზა ანგარიში ძალზე არასრულყოფილი, დაბალი ხარისხის იყო და მასზე არ უნდა გაცემულიყო დადებითი ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა. თავად სკოპინგის ანგარიში აღიარებს, რომ 2015 წელს ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა და მშენებლობის ნებართვა 2015 წელში გაცემული იყო „ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთების საფუძველზე“ (და არა რეალური გარემოზე ზემოქმედების შეფასების) და რომ დეტალური კვლევები სხვადასხვა მიმართულებით, მათ შორის გეოლოგიური და გეოდინამიკური რისკების კვლევები, ისევე როგორც ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ზემოქმედების შესწავლა, არ ჩატარებულა. შესაბამისად, არჩეული იქნა ისეთი ალტერნატივა, რომელიც არც უსაფრთხოების და არც გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უკეთესი არ იყო. სკოპინგის ანგარიშში ნათქვამია, რომ 2015 წელს დამტკიცებულ დოკუმენტებში მოცემული მტკიცებები და დაშვებები ეყრდნობოდა გასულ საუკუნეში, საბჭოთა პერიოდში ჩატარებულ კვლევებს.

სკოპინგის ანგარიში არ მოიცავს „სრულ“ პროექტს. გარდა იმისა, რომ არ არის განხილული ზემო ნამოხვანის ჰესი, არაფერია ნათქვამი ჰესთან ასოცირებული ინფრასტრუქტურის განთავსების ადგილისა და მათი ზემოქმედების შესახებ (მაგალითად, არ არის ნაჩვენები სად განთავსდება ელექტროგადამცემი ხაზი და სამშენებლო ბანაკი).

დოკუმენტში არასრულყოფილად არის წარმოდგენილი ალტერნატივები, ჰესის სხვადასხვა ინფრასტრუქტურის განთავსების ალტერნატიული ვარიანტები (მხოლოდ ძალური კვანძის განთავსების ალტერნატივა არის განხილული).

ანგარიშში წარმოდგენილია ჰესის ფიზიკური მახასიათებლები, თუმცა არ ვხვდებით ინფორმაციას თვეების მიხედვით სავარაუდო გამომუშავების შესახებ, აგრეთვე ელექტროგადამცემი ხაზის პარამეტრებისა და მარშრუტის, მრავალწლიანი საშუალო ჩამონადენის გამოყენების შესახებ (რამდენი პროცენტი იქნება გამოყენებული).

სკოპინგის დოკუმენტში წარმოდგენილი ინფორმაცია გზა ანგარიშის მომზადებისთვის საჭირო მეთოდების შესახებ ზოგადია, არ არის დასახელებული გარემოს თითოეული კომპონენტის შესწავლის მეთოდები. ზოგიერთი მეთოდი არასწორად არის განსაზღვრული (წყლის ხარჯი, ჰაბიტატების შეფასება). არ არის აღწერილი გარემოს თითოეული კომპონენტის შესწავლის პერიოდი (წლის რომელ სეზონში, რომელ თვეებში მოხდება შესწავლა და რამდენი ხანი გაგრძელდება).

გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შერბილების ღონისძიებები არათანამიმდევრულია, არ ეყრდნობა გარემოზე ზემოქმედების შემცირების პირამიდის პრინციპს, რადგან წარმოდგენილი არ არის თავიდან აცილებისა და კომპენსაციის ღონისძიებები.

ანგარიში არ მოიცავს ინფორმაციას: ეკოსისტემების, ეკოსისტემური სერვისების, ჰაბიტატების შესახებ. უნდა აღინიშნოს, რომ სახეობების შესახებ ინფორმაცია 2015 წელს შესრულებული გზა ანგარიშიდან არის გადმოწერილი. შესაბამისად, რელევანტურად ვერ განვიხილავთ. ამასთან, ანგარიში არ მოიცავს მოსალოდნელი ზემოქმედების ქვეშ მყოფ სხვადასხვა კონვენციით დაცული სახეობების ჩამონათვალს.

კოპინგის ანგარიშის 4.1.5. ქვეთავის მიხედვით, საქმიანობა ზეგავლენას არ მოახდენს დაცულ ტერიტორიებზე, რადგან მათგან მნიშვნელოვანი მანძილითაა დაშორებული. მათი თქმით, არც გზმ ეტაპზე არ მოხდება დაცულ ტერიტორიაზე ზემოქმედების შეფასება. ეს არის კრიტიკული შეუსაბამობა კანონმდებლობასთან - „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მე-8 მუხლის, მე-3 პუნქტის ბ.ა) ქვეპუნქტი, რაც იძლევა შესაძლებლობას, რომ სკოპინგის უარყოფითი დასკვნა გაიცეს (დაწვრილებით იხ. ქვემოთ, კითხვარი).

ჰერის ემისიებისა და ხმაურის / ვიბრაციის გავცელების ზეგავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე საერთოდ არ არის განხილული, შესაბამისად, არასწორად არის ჩათვლილი, რომ ზემოქმედება იქნება „ძალიან დაბალი“ (ცხრილი 4.2.4.1).

ზედაპირულ და მიწისქვეშა წყლების ხარისხზე ზემოქმედების შეფასებისას არ არის გათვალისწინებული წყალსაცავისთვის დამახასიათებელი დაბინძურება (ბიომასის ლპობა და ა.შ.). არ არის გათვალისწინებული, რომ რეგიონში ძალზე დიდი რაოდენობით კარსტული წარმონაქმნები და მიწისქვეშა წყლებია, რაზეც ბურღვა-აფეთქებითი სამუშაოები და ჰიდროლოგიური რეჟიმის ცვლილება ზეგავლენას მოახდენს.

მინიმალური ეკოლოგიური ხარჯის დადგენა სინამდვილეში მოხდა საბჭოთა, ე.წ. „სანიტარული ხარჯის“ მეთოდით და არა თანამედროვე მეთოდებით, რომელიც შესაბამისი იქნებოდა თუნდაც ევროკავშირის წყლის ჩარჩო დირექტივისა (იხ. ქვემოთ).

4.1.9 თავში ნათქვამია, რომ ე.წ. „ეკოპესი“ იმუშავეს კაშხლიდან გატარებულ ე.წ. ეკოლოგიურ ხარჯზე. ეს ნიშნავს, რომ თევზების არც ერთი ინდივიდი აღარ გადარჩება, ვინაიდან ამ „ეკოპესის“ ტურბინებში დაიღუპება. ამრიგად, საერთოდ უნდა დაისვას საკითხი ამ „ეკოპესის“ მიზანშეწონილობის შესახებ.

არ არის განხილული, როგორ იმოქმედებს წელიწადში ორჯერ წყალსაცავის გარეცხვა ქვედა ბიეფში მობინადრე თევზებზე და სხვა ცოცხალ ორგანიზმებზე (თავი 4.1.10).

არ არის დასაბუთებული მტკიცება იმის შესახებ, რომ მიწისქვეშა წყლების დებეტზე ზემოქმედების რისკები მოსალოდნელი არ არის (თავი 4.1.11). გასათვალისწინებელია, რომ აქამდე დეტალური გეოლოგიური შესწავლა არ ჩატარებულა, ხოლო კომპანია „ქლინ ენერჯის“ და მისი კონტრაქტორის „გამას“ მიერ ამ საკითხის არასრულყოფილად შესწავლის გამო უამრავი პრობლემა დაგროვდა „შუახევი ჰესის“ პროექტში, რამაც ბევრ სოფელში სასმელი წყლის დაკარგვა და საქართველოს ისტორიაში ყველაზე დიდი ენერგეტიკული ავარია გამოიწვია.

არასწორია მტკიცება იმის შესახებ, რომ პროექტი არ იქონიებს ზეგავლენას წყლის რესურსების ხელმისაწვდომობაზე, ვინაიდან თავის დროზე (2015 წლის პროექტი) ამ საკითხის შესწავლა არ მოხდა სათანადო მეთოდით (თავი 4.1.12). ამავე მიზეზით, არასწორია მტკიცება, რომ პროექტი არ იქონიებს ზემოქმედებას წყლის ბიოლოგიურ გარემოზე (თავი 4.1.13).

მოსალოდნელი ზემოქმედების შეჯამებისას (ცხრილი 4.2.11.1) საუბარია მხოლოდ ავარიულ შემთხვევებზე, თითქოს დიდი ჰესის პროექტს ზემოქმედება მხოლოდ ავარიის შემთხვევაში აქვს. განხილულია იქთიოფაუნაზე ზემოქმედება მხოლოდ უკანონო თევზჭერით და არა ჰესის ფუნქციონირებით.

საერთოდ არ არის განხილული ზემოქმედება აგრო-ბიომრავალფეროვნებაზე და სოფლის მეურნეობაზე, მიუხედავად იმისა, რომ პირდაპირ ზემოქმედებას (დატბორვა, მიწათსარგებლობის ტიპის ცვლილება) განიცდიან სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები.

ფაუნისტური ნუსხები წარმოადგენენ ძალიან სავარაუდო ჩამონათვალს, გზმ ეტაპზე საკითხი საგულდაგულო შესწავლას საჭიროებს.

ვიზუალური ზემოქმედების კონტექსტში არ არის განხილული მიწის სამუშაოების დროს გამონამუშევარი ქანები და სხვა სამრეწველო ნარჩენები.

სოციალურ - ეკონომიკური ზემოქმედების განხილვის დროს გამორჩენილია ძალზე მნიშვნელოვანი საკითხი: პროექტის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ფაზებზე უარყოფითი ზემოქმედება ტურიზმზე ლეჩხუმში, რაჭაში და ქვემო სვანეთში, ასევე პრომეთეს მღვიმეზე (მშენებლობასთან დაკავშირებული სატრანსპორტო ნაკადებით გამოწვეული საცობები) ზემოქმედება მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებზე (ღვინის მწარმოებლები, მარნები, ოჯახური სასტუმროები) - დატბორვის და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაკარგვის, ვაზის უნიკალური ჯიშების არეალში მიკროკლიმატის ცვლილების, მშენებლობით გამოწვეული ხმაურის, ვიბრაციის და დამტვერიანების შედეგად მარეგულირებელი ეკოსისტემური სერვისის - დამტვერავი მწერების - შემცირება/დაკარგვა. შესაბამისად, ზემოქმედება ეკონომიკაზე და ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების პირობებზე ტენდენციურად არის შეფასებული და არა ისე, როგორც ამას მოითხოვს მოქმედი კანონმდებლობა.

შემარბილებელი ღონისძიებების ცხრილი სრულიად არა რელევანტურია, ბევრი ზემოქმედება უბრალოდ იგნორირებულია (ბიომრავალფეროვნებაზე და ეკოსისტემურ სერვისებზე, ბურღვა-აფეთქებითი სამუშაოების ზემოქმედება კარსტულ მღვიმეებზე და მიწისქვეშა წყლებზე, წყლის მუავიანობაზე ბეტონის წარმოების ზემოქმედება, მდინარისპირა მცენარეულობის დეგრადაცია ბუნებრივ კალაპოტში მხოლოდ სანიტარული ხარჯის დატოვების გამო, ზემოქმედება აგრო-ბიომრავალფეროვნებაზე/ყურძნის ადგილობრივ ჯიშებზე, ზედაპირული წყლების დაბინძურება წყალსაცავის გამო, ჰესთან ასოცირებული ინფრასტრუქტურის - გადამცემი ხაზები, ქვესადგურები და სხვ. ზემოქმედებით ჰაბიტატების ფრაგმენტაცია დეგრადაცია და სხვა ბიომრავალფეროვნების საფრთხეები და ა.შ.) საერთოდ არ არის წარმოდგენილი, რა სახის საკომპენსაციო ღონისძიებებს გამოიყენებს კომპანია დაზიანებული და დაკარგული ჰაბიტატების სანაცვლოდ („შემღებისდაგვარად გამწვანებითი სამუშაოების ჩატარება“ არ შეიძლება სერიოზულად იქნას განხილული, როგორც მცენარეულობისგან სამშენებლო დერეფნის გაწმენდის საკომპენსაციო საშუალება. ამ შემთხვევაში უნდა მოხდეს ადეკვატური ჰაბიტატის აღდგენა).

დოკუმენტში წარმოდგენილი დასკვნები პროექტის დადებით ზეგავლენასთან დაკავშირებით, საკმაოდ ზოგადია. არ არის ნაჩვენები კონკრეტული რაოდენობრივი მონაცემები, ინფორმაცია იმის შესახებ თუ რამდენი ადამიანის დასაქმება მოხდება, როგორც პროექტის მშენებლობის ასევე ექსპლუატაციის ეტაპზე. აგრეთვე, დოკუმენტში არ არის განხილული, როგორ მოხდება ფიზიკური და ეკონომიკური განსახლების კომპენსაცია. შესაბამისად, რთულია მსჯელობა, რამდენად გაუმჯობესდება მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობები.

იმისათვის, რომ დაინტერესებულ საზოგადოებას წარმოდგენა შეექმნას, პროექტის სოციალურ ეკონომიკურ ზემოქმედებაზე, აუცილებელია საპროექტო არეალში ზემოქმედების ქვეს მყოფი სოფლების აღწერა და მათი ჩამონათვალი. ასეთი რამ დოკუმენტში საერთოდ არ არის განხილული. პროექტის განხორციელება ითვალისწინებს ფიზიკურ და ეკონომიკურ განსახლებას. შესაბამისად, მოსახლეობას შეეზღუდება რესურსებზე ხელმისაწვდომობა. განხილული უნდა იქნას, როგორ იმოქმედებს ეს ადგილობრივ მოსახლეობაზე.

ანგარიშში აღწერილია ის ზეგავლენა რაც პროექტს ექნება ადამიანების ჯანმრთელობაზე, თუმცა არ არის სრულყოფილად განხილული. მაგალითად, როგორ იმოქმედებს ტენიანობის მომატება ადამიანთა ჯანმრთელობაზე.

არ არის განხილული ბურღვა-აფეთქებითი სამუშაოების შედეგად გარემოზე და მოსახლეობაზე ზემოქმედების შეფასების საკითხი.

მთელს ტექსტში არ არის დაცული ციტირების წესი, შესაბამისად, შეუძლებელია წყაროების გამოყენების სისწორის შეფასება.

ამრიგად, „გარემოსდაცვითი კოდექსის“ მოთხოვნებთან შეუსაბამობისა და სკრინინგის გადაწყვეტილების უგულვებლყოფის გამო, წარმოდგენილ სკოპინგის ანგარიშზე უარყოფითი დასკვნა უნდა გაიცეს.

ამასთანავე, კომპანიას ნათლად უნდა მიეთითოს რომ:

მოამზადოს სრული საქმიანობის ახალი გზშ, რომელიც მოიცავს როგორც ზემო, ისე ქვემო ნამოხვანის ჰესებს და მასთან დაკავშირებულ ინფრასტრუქტურას, ასევე ე.წ. საბაზო პროექტის ზემოქმედებას. საბოლოო ჯამში, უნდა გაუქმდეს 2015 წლის პროექტთან დაკავშირებული ნებართვები და მიღებული იქნას ერთი (და არა სამი) გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება ერთიან პროექტზე. გასათვალისწინებელია, რომ კომპანიას აქამდე არ აქვს წარმოდგენილი ის დოკუმენტები, რაც მოთხოვნილი იყო 2015 წლის 25 დეკემბერს გაცემული ეკოლოგიური ექსპერტიზის პირობებით: ზოოლოგიური კვლევები, ბიომრავალფეროვნების აღდგენის და საკომპენსაციო ღონისძიებების გეგმები, მონიტორინგის გეგმა, ეპიზოოტიური კვლევა, კარსტული მღვიმეების კვლევა, გეოდინამიკური პროცესების კვლევა და ა.შ. არ იყო წარმოდგენილი პროექტის ზემოქმედება ვახის უნიკალური ჯიშების მიკროზონებზე, ფერმერულ მეურნეობებზე და საოჯახო მარნებზე (2015 წლის შემდეგ ამ მხრივ სიტუაცია მნიშვნელოვნად შეიცვალა, გაიზარდა წარმატებული საოჯახო მარნების რაოდენობა, რომლებიც ახორციელებენ ადგილობრივი ღვინოების ექსპორტს და მონაწილეობენ ადგილობრივი ფერმერების მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამებში).

აღნიშნული გარემოებები წარმოადგენენ მყარ საფუძველს, რომ კომპანიამ წარმოადგინოს სრული გზშ ანგარიში ახალი გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მისაღებად.

გარდა გზშ ანგარიშისა, კომპანიამ უნდა წარმოადგინოს ე.წ. ე.წ. „შესაბამისობის შეფასება“ (Appropriate Assessment, AA), სადაც განხილული იქნება პროექტის ზეგავლენა როგორც ზედა, ისე ქვედა ბიეფში განლაგებულ „ზურმუხტის საიტებზე“. ჰიდროელექტროსადგურის განთავსებამ მდინარის ზემო წელში, შესაძლოა მნიშვნელოვანი ზეგავლენა იქონიოს ქვემო წელში მდებარე ზურმუხტის ტერიტორიაზე წყლის ჩამონადენის და სედიმენტების ტრანსპორტირების ცვლილების, დაბინძურების ან თევზის სახეობების სამიგრაციო გზების დარღვევის გამო (იხ. ევროკომისიის სახელმძღვანელო დოკუმენტი European Commission, 2018. Guidance on The requirements for hydropower in relation to Natura 2000). „შესაბამისი შეფასება“ უნდა მომზადდეს ადრეულ ეტაპზე. გასათვალისწინებელია, რომ მდინარე რიონი ბერნის კონვენციით დაცული ატლანტური ზუთხის ერთადერთ საბინადრო გარემოს წარმოადგენს. ჩვენთვის ცნობილია, რომ ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის ექსპერტმა შეისწავლა ზუთხების სახეობებზე პროექტის ზეგავლენის საკითხი და უარყოფითი შეფასება მისცა პროექტს.

2015 წელს მომზადებულ გზშ ანგარიშში მდინარის გარემოსდაცვითი ხარჯის შეფასება გაკეთებულია საბჭოთა სტანდარტებით, რაც გულისხმობს 10%-იანი სანიტარული ხარჯის დატოვებას მდინარის

ბუნებრივ კალაპოტში. კომპანიას უნდა მიეთითოს, რომ გამოიყენოს „საქართველოს მდინარეების გარემოსდაცვითი ხარჯის შეფასების მეთოდოლოგიის სახელმძღვანელო“, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს პროექტი „მმართველობა განვითარებისათვის“ USAID/G4G; „დელოიტ კონსალტინგი“, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტო | საქართველო, ავტორი: GEORGIA’S ENVIRONMENTAL OUTLOOK, თებერვალი 2017, რედ.: გიორგი ჩიქოვანი, ქეთევან სხირელი, მარიამ ბახტაძე.

დანართი: სკოპინგის ანგარიშის შეფასება სპეციალური კითხვარებით

1) საკონტროლო კითხვები სკოპინგის ანგარიშის კანონმდებლობასთან შესაბამისობის შესაფასებლად

<p>საკონტროლო კითხვები (საკითხები) სკოპინგის ანგარიშის შესაფასებლად</p> <p>(მომზადებულია „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის“ მოთხოვნების მიხედვით)</p>	<p>შეფასება (0-დან 5-მდე)</p> <p>0 -ძალიან ცუდი 5 - ძალიან კარგი</p>
<p>1. ინფორმაცია დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების ადგილის შესახებ</p>	<p>3 ქულა (საერთო შეფასება, განმარტება იხ. ქვემოთ)</p>
<p>1.1. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების ადგილის შესახებ (საპროექტო ტერიტორიის Shp-ფაილის ელექტრონული ვერსია UTM კოორდინატა სისტემაში)?</p>	<p>3 ქულა- სკოპინგის ანგარიშს ერთვის Shape ფაილები, რომლებიც ნაწილობრივ ასახავენ ინფორმაციას დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების ადგილის შესახებ (იხ. ქვემოთ ამავე გრაფაში).</p>
<p>1.2. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია პროექტის ყველა ინფრასტრუქტურის შესახებ</p>	<p>1 ქულა - ანგარიში მოიცავს ძირითად ინფორმაციას ჰესის შესახებ, თუმცა არ არის ნაჩვენები, სად განთავსდება ჰესთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურა, მათ შორის ელექტროგადამცემი ხაზი, ქვესადგური და სამშენებლო ბანაკი.</p>
<p>1.3. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების ადგილის შესახებ (Shp-ფაილის ელექტრონული ვერსია UTM კოორდინატა სისტემაში) ზემოთ ჩამოთვლილი ობიექტების მიხედვით, ყველა ალტერნატივისთვის?</p>	<p>1 ქულა- მოცემულია მხოლოდ ჰესის ძალური კვანძის განთავსების ალტერნატიულ ვარიანტს. არ არის წარმოდგენილი, მაგალითად, მიმყვანი გვირაბის განთავსების ალტერნატიული ვარიანტები. ჰესის ობიექტების კოორდინატები ატვირთულია shape ფაილებში.</p>
<p>2. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია დაგეგმილი საქმიანობის ფიზიკური მახასიათებლების (სიმძლავრე, მასშტაბი, საწარმოო პროცესი, შესაძლო საწარმოებელი პროდუქციის ოდენობა და სხვა) შესახებ?</p>	<p>3 ქულა- ანგარიშში წარმოდგენილია ინფორმაცია ჰესის ფიზიკური მახასიათებლების შესახებ. არ არის მოცემული არ ვხვდებით ინფორმაციას თვეების მიხედვით სავარაუდო გამომუშავების შესახებ, აგრეთვე ელექტროგადამცემი ხაზის პარამეტრებისა და მარშრუტის, მრავალწლიანი საშუალო ჩამონადენის გამოყენების რაოდენობრივი მაჩვენებლების შესახებ.</p>
<p>3. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია საქმიანობისა და მისი განხორციელების</p>	<p>1 ქულა - განხილულია მხოლოდ ჰესის ძალური კვანძის განთავსების ალტერნატივები. არ არის</p>

<p>ადგილის ალტერნატივების შესახებ (ყველა ინფრასტრუქტურული ობიექტის ალტერნატივები, სამშენებლო ბანაკის ალტერნატივები და სხვ). ?</p>	<p>მოცემული ტექნოლოგიური და ა.შ. ალტერნატივები. არ არის მოცემული ჰესთან დაკავშირებული სხვა ინფრასტრუქტურის ალტერნატივები.</p>
<p>4. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია გარემოზე შესაძლო ზემოქმედების და მისი სახეების შესახებ, რომლებიც შესწავლილი იქნება გზშ-ის პროცესში</p>	<p>1 ქულა - (საერთო შეფასება, განმარტება იხ. ქვემოთ) ცალკეულ მნიშვნელოვან საკითხზე ინფორმაცია საერთოდ არ არის მოცემული.</p>
<p>4.1. არის თუ არა მოცემული ინფორმაცია ბიოტურ ფაქტორებზე / ანუ ბიომრავალფეროვნებაზე:</p>	<p>1 ქულა - ინფორმაცია ბიოტურ ფაქტორებზე / ბიომრავალფეროვნებაზე ძალზე ნაკლოვანად არის მოცემული, ბევრი მნიშვნელოვანი ინფორმაცია საერთოდ არ არის მოცემული</p>
<p>4.1.1. ეკოსისტემებზე;</p>	<p>0 ქულა - ანგარიში არ მოიცავს ინფორმაციას ეკოსისტემების შესახებ</p>
<p>4.1.2. მნიშვნელოვან ეკოსისტემურ სერვისებზე, რომლებზეც გავლენას ახდენს პროექტი;</p>	<p>0 ქულა - ანგარიში არ მოიცავს ინფორმაციას ეკოსისტემური სერვისების შესახებ</p>
<p>4.1.3. ჰაბიტატებზე (EUNIS) კლასიფიკაციის მიხედვით;</p>	<p>0 ქულა - საქმიანობის განმახორციელებელი (და მისი საკონსულტაციო კომპანია) გზშ ეტაპზე ჰაბიტატების შესწავლას აპირებენ არა EUNIS კლასიფიკაციის, არამედ CORINI -ს მეშვეობით. CORINI -ს სისტემა EUNIS-ით შეიცვალა 2014 წელს, შესაბამისად, ასეთი შესწავლა აზრს მოკლებული იქნება. გზშ ანგარიშში მათ კვლევა უნდა ჩაატარონ ევროკავშირის თანამედროვე მეთოდოლოგიით (ანუ EUNIS კლასიფიკაციის მიხედვით) და არა იმ მეთოდოლოგიით, რომელიც 10 წლის წინ შეიცვალა.</p>
<p>4.1.4. დაცულ სახეობებზე:</p> <ul style="list-style-type: none"> • საქართველოს წითელი ნუსხით დაცულ სახეობებზე; • ბერნის კონვენციით დაცულ სახეობებზე; • რამსარის კონვენციით დაცულ სახეობებზე; • ბონის კონვენციით დაცულ სახეობებზე; • AEWA¹ სახეობებზე; • Bat Agreement² სახეობებზე; 	<p>1 ქულა - უნდა აღინიშნოს, რომ სახეობების შესახებ ინფორმაცია 2015 წელს შესრულებული, სრულიად უხარისხო გზშ ანგარიშიდან არის გადმოწერილი. შესაბამისად, რელევანტურად ვერ განვიხილავთ. ანგარიში არ მოიცავს მოსალოდნელი ზემოქმედების ქვეშ მყოფ სხვადასხვა კონვენციით დაცული სახეობების ჩამონათვალს. ანგარიში არ მოიცავს ინფორმაციას იმ სახეობების შესახებ, რომლებიც ყველაზე მეტ ზემოქმედებას განიცდიან ჰესის პროექტის განხორციელების შედეგად და ამავდროულად, წარმოადგენენ საფრთხის წინაშე მყოფ, ეროვნული და საერთაშორისო მყოფ სახეობებს, მაგალითად, წავის და ზუთხების შესახებ. სკრინინგის გადაწყვეტილების მიხედვით, „პროექტში დაგეგმილი ცვლილებები, საჭიროებს გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას და კუმულაციური ზემოქმედების თავში მდ. რიონზე არსებული ჰესების ზუთხისებრთა სახეობებზე</p>

¹ Agreement on the Conservation of African–Eurasian Migratory Waterbirds

² The Agreement on the Conservation of Populations of European Bats

	<p>ზემოქმედების საკითხის განხილვას. ასევე დეტალურ შეფასებას საჭიროებს პროექტში შეტანილი ცვლილებებით გამოწვეული მოსალოდნელი ზემოქმედება წყლის ბიომრავალფეროვნებაზე, მათ შორის იქითოფაუნაზე (როგორცაა მაგალითად: სიღრმული წყალსაგდების საშუალებით მყარი მასალის ქვედა ბიეფში გადატანის დროს წყლის ამღვრევა და წყალში შეწონილი ნაწილაკების მატება, მდინარის ფსკერზე მექანიკური ზემოქმედებით შესაძლო ზიანი ბიომრავალფეროვნებაზე და ა.შ) და ამ ზემოქმედებით მოსალოდნელი ზიანი წყლის ბიომრავალფეროვნებაზე“</p>
<p>4.1.5. საკვანძო, ეკოსისტემისთვის მნიშვნელოვან სახეობებზე, რომლებიც არ არიან დაცული სახეობები</p>	<p>0 ქულა - ანგარიშში საერთოდ არ არის ნახსენები თევზები - ცხოველთა ჯგუფი, რომელიც ყველაზე ძლიერ ზემოქმედებას განიცდის საქმიანობის შედეგად, მიუხედავად იმისა, რომ სკოპინგის გადაწყვეტილებაში მითითებულია თევზებზე პროექტის ზემოქმედების შესწავლის საჭიროების შესახებ</p>
<p>4.2. აბიოტურ ფაქტორებზე, რომლებიც გავლენას ახდენს ზემოთ ჩამოთვლილ ბიომრავალფეროვნების კომპონენტებზე:</p> <ul style="list-style-type: none"> - რელიეფი; - გეოლოგია; - ჰიდროლოგია; - ბუნებრივი კატასტროფების რისკები. 	<p>2 ქულა - ანგარიშში ნათქვამია, რომ 2015 წელს დამტკიცებულ გზშ-ში არასათანადოდ იყო შესწავლილი გეოლოგია და ბუნებრივი კატასტროფების რისკები, რამაც გამოიწვია ახალი გზშ-ს (ცვლილების) შემუშავების აუცილებლობა. ანგარიშში საერთოდ არაფერია ნათქვამი ჰიდროლოგიაზე</p>
<p>4.3. ანთროპოგენურ ფაქტორებზე, რომლებიც გავლენას ახდენს ზემოთ ჩამოთვლილ ბიომრავალფეროვნების კომპონენტებზე:</p> <ul style="list-style-type: none"> - პროექტის განხორციელების არეალში არსებული საქმიანობები, რომლებმაც შესაძლოა კუმულაციური ეფექტი იქონიონ ბიომრავალფეროვნებაზე/გარემოზე: არსებული და დაგეგმილი ენერგოპროექტები, მილსადენები, გზები, ბუნებრივი რესურსების მოპოვების ლიცენზიები, დამაბინძურებელი საწარმოები 	<p>1 ქულა - კუმულაციური ზემოქმედება ძალზე სიმბოლურად არის განხილული. არ არის განხილული კუმულაციური ზემოქმედება არათუ სხვა პროექტებთან მიმართებაში, არამედ არაფერია ნათქვამი ნამოხვანის ჰესის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ცვლილების პროექტისა და თავად საბაზო პროექტის კუმულაციურ ზეგავლენაზე. საერთოდ არ არის განხილული საბაზო პროექტში შესატანი მეორე ცვლილების ზეგავლენა (ზემო ნამოხვანის ჰესი), მიუხედავად იმისა, რომ სკოპინგის განცხადებაში ორივე ჰესის შესახებ იყო საუბარი.</p>
<p>5. არის თუ არა ინფორმაცია დაცული ტერიტორიებზე (დაცული ტერიტორიების სისტემაზე) ზემოქმედების შესახებ</p>	<p>0 ქულა (ეს არის კრიტიკული შეუსაბამობა კანონმდებლობასთან - „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მე-8 მუხლის, მე-3 პუნქტის ბ.ა) ქვეპუნქტი. ეს შეუსაბამობა იძლევა შესაძლებლობას, რომ სკოპინგის უარყოფითი დასკვნა გაიცეს.</p>
<p>5.1. არის თუ არა აღწერილი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“</p>	<p>0 - არ არის წარმოდგენილი. სკოპინგის ანგარიშის 4.1.5. ქვეთავის მიხედვით, საქმიანობაზე ზეგავლენას არ მოახდენს დაცულ ტერიტორიებზე,</p>

<p>საქართველოს კანონით განსაზღვრულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული რისკები?</p>	<p>რადგან მნიშვნელოვანი მანძილითაა დაშორებული. შესაბამისად, მათი თქმით, გზშ ეტაპზე დაცულ ტერიტორიაზე ზემოქმედება არ განიხილება. ეს არ შეესაბამება სინამდვილეს. ნამოხვანჰესის კასკადი პირდაპირ საფრთხეს წარმოადგენს იმერეთის კარსტული მღვიმეების დაცული ტერიტორიების კომპლექსისთვის, მით უმეტეს, რომ განსახილველი ანგარიშის მიხედვით, იგეგმება ბურღვითი და აფეთქებითი სამუშაოები. ეს დაცული ტერიტორიები საერთოდ არ არის ნახსენები სკოპინგის ანგარიშში.</p>
<p>5.2. არის თუ არა განხილული ზემოქმედება დაგეგმილ დაცულ ტერიტორიებზე (და შესაბამისად, დაცული ტერიტორიების ერთიან ქსელზე)</p>	<p>0 ქულა მდინარე რიონი ბერნის კონვენციით დაცული ატლანტური ზუთხის ერთადერთ საბინადრო გარემოს წარმოადგენს. ამ სახეობის დასაცავად აუცილებელია (ბერნის კონვენციის ბიოგეოგრაფიული სემინარის შედეგები, 2017 წ.) ახალი „ზურმუხტის საიტის“ დაარსება, რაზეც სამინისტრომ მიუთითა სკრინინგის გადაწყვეტილებაში. ამჟამად მიმდინარეობს აქტიური მუშაობა რიონზე აღკვეთილის შექმნასთან დაკავშირებით. შესაბამისად სკოპინგის ანგარიშში უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას დაგეგმილ დაცულ ტერიტორიებზე ზემოქმედების შესახებ.</p>
<p>5.3. არის თუ არა განხილული ზემოქმედება არსებულ ზურმუხტის საიტებზე</p>	<p>0 ქულა - ზურმუხტის უზნებთან დაკავშირებული რისკები არ არის წარმოდგენილი. გარდა დაცული ტერიტორიებისა, უნდა შეფასებულიყო ზემოქმედება ზურმუხტის ქსელის საიტებზე, მით უმეტეს, რომ ზურმუხტის საიტების ნაწილი ამავედროულად დაცული ტერიტორიებიცაა (აჯამეთის აღკვეთილი, კოლხეთის ეროვნული პარკი). ამის შესახებ სამინისტრომ მიუთითა კიდევ სკრინინგის გადაწყვეტილებაში. უნდა შეფასდეს არა მხოლოდ იმ ობიექტების ზემოქმედება, რომლებიც უშუალოდ ზურმუხტის ტერიტორიის ფარგლებში არის განთავსებული, არამედ ისეთი პროექტებისაც, რომლებიც ტერიტორიის საზღვრებს გარეთაა (რიონის აუზშია) და ჰიდროელექტროსადგურის განთავსებამ შესაძლოა მნიშვნელოვანი ზეგავლენა იქონიოს მათზე. ქვედა ბიეფში მდებარე ზურმუხტის ტერიტორიაზე შეიძლება გავლენა იქონიოს წყლის ჩამონადენის და სედიმენტების ტრანსპორტირების ცვლილებამ, დაბინძურების ან თევზის სახეობების სამიგრაციო გზების დარღვევამ და ა.შ. დაგეგმილი ჰესის ქვედა ბიეფში მდებარეობს „ზურმუხტის ქსელის“ საიტები აჯამეთის აღკვეთილი და კოლხეთის ეროვნული პარკი</p>

<p>5.4. არის თუ არა განხილული ზემოქმედება დაგეგმილ ზურმუხტის საიტებზე</p>	<p>0 ქულა - არ არის განხილული (იხ. ზევით)</p>
<p>6. არის, თუ არა აღწერილი დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელებისას ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედება (ასეთის არსებობის შემთხვევაში):</p> <ul style="list-style-type: none"> - მოსახლეობაზე; - ადამიანის ჯანმრთელობაზე; - ბიომრავალფეროვნებაზე (მათ შორის, მცენარეთა და ცხოველთა სახეობები, ჰაბიტატები, ეკოსისტემები); - წყალზე (მათ შორის, ჰიდრო-მორფოლოგიური ცვლილებები, რაოდენობა, ხარისხი); - ჰაერზე; - ნიადაგზე (მათ შორის, ნიადაგის მოხსნა); - მიწაზე (მათ შორის, ორგანული ნივთიერებები, ეროზია, დატკეპნა, დეგრადაცია); - კლიმატზე (მათ შორის, სათბურის გაზების ემისია); - ლანდშაფტზე; - კულტურულ მემკვიდრეობაზე (მათ შორის, არქიტექტურული და არქეოლოგიური ასპექტები); - მატერიალურ ფასეულობებზე. 	<p>არ არის რელევანტური. თუმცა სკოპინგის ანგარიშში ერთ ადვილზე ნათქვამია, რომ გზშ-ში მოხდება ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შესწავლა</p>
<p>7. არის თუ არა აღწერილი ზეგავლენა:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ადამიანის ჯანმრთელობაზე; - სოციალურ გარემოზე; - კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე; - არამატერიალური კულტურის ნიმუშებზე; - ეკოსისტემურ სერვისებზე - რეკრეაცია, ეკოტურიზმი, ადგილის სულიერი და კულტურული ფასეულობები, მნიშვნელობა მეცნიერებისა და ხელოვნებისათვის. 	<p>3 ქულა - ანგარიშში აღწერილია ის ზეგავლენა რაც პროექტს ექნება ადამიანების ჯანმრთელობაზე, თუმცა არ არის სრულყოფილად განხილული. მაგალითად, ნახსენები არ არის ტენიანობის მომატება როგორ იმოქმედებს ადამიანთა ჯანმრთელობაზე. ანგარიშში არ ვხვდებით ეკოსისტემურ სერვისებზე ზემოქმედების შეფასებას. არ არის განხილული ზემოქმედება ტრადიციული არქიტექტურის ნიმუშებზე (თავის დროზე, ეს იყო შესწავლილი „გეოგრაფიკის“ მიერ მომზადებულ გზშ ანგარიშში), მით უმეტეს, რომ პროექტში შეტანილი ცვლილება იწვევს იძულებით განსახლებას.</p>
<p>7. ინფორმაცია ჩასატარებელი საბაზისო კვლევებისა და გზშ-ს ანგარიშის მომზადებისთვის საჭირო მეთოდების შესახებ.</p>	<p>1 ქულა -</p>
<p>7.1. არის, თუ არა აღწერილი გარემოს თითოეული კომპონენტის შესწავლის მეთოდები?</p>	<p>1 ქულა - ზოგადად წარმოდგენილია ინფორმაცია გზშ ანგარიშის მომზადებისთვის საჭირო მეთოდების შესახებ, თუმცა არ არის დასახელებული გარემოს თითოეული კომპონენტის შესწავლის მეთოდები. საერთოდ არაფერია ნათქვამი ჰიდროლოგიაზე და თევზებზე.</p>

<p>7.2. არის, თუ არა აღწერილი გარემოს თითოეული კომპონენტის შესწავლის პერიოდი (წლის რომელ სეზონში, რომელ თვეებში მოხდება შესწავლა, რამდენი ხანი გაგრძელდება შესწავლა)?</p>	<p>1 ქულა - ძალზე ზედაპირულად არის წარმოდგენილი ეს ინფორმაცია.</p>
<p>7.3. რამდენად რელევანტურია გარემოს თითოეული კომპონენტის შესწავლის მეთოდოლოგია, სეზონი და ხანგრძლივობა?</p>	<p>1 ქულა. ძირითადად, არ არის რელევანტური. ბერნის კონვენციით დაცული ჰაბიტატების შესწავლის შემოთავაზებული მეთოდოლოგია სრულიად გამოუსადეგარია (იგულისხმება Akhalkatsi, Tarkhishvili, 2012, სადაც ჰაბიტატების კლასიფიკაცია CORINI-ს მიხედვით არის მოცემული). შესწავლისათვის გამოყოფილი ადამიანური რესურსები და დრო სრულებით არასაკმარისია.</p>
<p>8. ინფორმაცია სამშენებლო მასალებისთვის გამოყენებული საბადოების შესახებ</p>	<p>0 ქულა.</p>
<p>8.1. არის, თუ არა მოცემული ინფორმაცია, სამშენებლო მასალების მოსაპოვებლად გამოსაყენებელი საბადოების შესახებ?</p>	<p>0 - ინფორმაცია არ არის წარმოდგენილი.</p>
<p>8.2. ხდება, თუ არა სამშენებლო მასალების მოპოვება ლიცენზირებული კარიერებიდან?</p>	<p>0 - ინფორმაცია არ არის წარმოდგენილი.</p>
<p>8.3. არის, თუ არა დაკონკრეტებული ლიცენზიანტები?</p>	<p>0 - ინფორმაცია არ არის წარმოდგენილი.</p>
<p>8.4. სამშენებლო მასალების მოპოვებისას, ხდება, თუ არა ზემოქმედება კრიტიკულ ბუნებრივ ჰაბიტატებზე (არსებული და გეგმარებითი დაცული ტერიტორიები და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მიზნით დიდი მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიები)?</p>	<p>0 - ინფორმაცია არ არის წარმოდგენილი.</p>
<p>8..5. იწვევს, თუ არა პროექტი კრიტიკული ბუნებრივი ჰაბიტატების რაიმე სახის მნიშვნელოვან დეგრადაციას ან განადგურებას?</p>	<p>0 - ინფორმაცია არ არის წარმოდგენილი.</p>
<p>9. მოცემულია, თუ არა ინფორმაცია გარემოზე მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილების, შემცირებისა ან/და შერბილების ღონისძიებებზე? თანმიმდევრულია მნიშვნელოვანი უარყოფითი</p>	<p>1 - დოკუმენტში წარმოდგენილია მხოლოდ შერბილების ღონისძიებები, თუმცა ჩამონათვალში ვერ ვხვდებით ინფორმაციას დაცულ ტერიტორიებზე ზემოქმედებასთან დაკავშირებით, აგრო-ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედებასთან დაკავშირებით (მით უმეტეს, პროექტში დაგეგმილი ცვლილება ზრდის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე ზეწოლას). გარემოზე</p>

<p>ზემოქმედების თავიდან აცილების, შემცირებისა ან/და კომპენსირების ღონისძიებები (დაცულია გარემოზე ზემოქმედების შემცირების პირამიდის (mitigation hierarchy) პრინციპი)?</p>	<p>უარყოფითი ზემოქმედების შერბილების ღონისძიებები არ არის თანმიმდევრული, არ ეყრდნობა გარემოზე ზემოქმედების შემცირების პირამიდის პრინციპებს.</p>
--	---

აღნიშნული კითხვართი შეფასების შედეგად გამოჩნდა, წარმოდგენილი სკოპინგის ანგარიში არ მოიცავს ყველა პუნქტს, რომელიც სავალდებულოა „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის“ მე-8 მუხლის მე-3 პუნქტით (კერძოდ, დაცულ ტერიტორიებთან და საბადოებთან დაკავშირებული საკითხები). შესაბამისად, სამინისტროს აქვს მყარი საფუძველი იმისათვის, რომ გასცეს სკოპინგის უარყოფითი დასკვნა. კომპანია უფლებამოსილია გადაამუშაოს და თავიდან წარმოადგინოს სკოპინგის დასკვნა. ამასთანავე, წარმოდგენილი სკოპინგის ანგარიში არ ითვალისწინებს სამინისტროს სკრინინგის გადაწყვეტილებით დადგენილ მოთხოვნებს და არც დასაბუთებულია ამგვარი გაუთვალისწინებლობის მიზეზი. სკოპინგის ანგარიშისთვის მნიშვნელოვანი საკითხები დაბალ დონეზეა შესრულებული.

2) სკოპინგის საკონტროლო ნუსხა³

განმარტებები

- დიახ - თუ მოსალოდნელია, რომ ამ აქტივობას (ქმედებას) ექნება ადგილი
- არა - თუ მოსალოდნელია, რომ ამ აქტივობას (ქმედებას) არ ექნება ადგილი
- ? - თუ გაურკვეველია (არ ვიცით) ექნება თუ არა ამ აქტივობას ადგილი

კითხვარი სკოპინგის ანგარიშის ხარისხის შესაფასებლად

#	კითხვები რომელიც გათვალისწინებული უნდა იყოს სკოპინგის ეტაპზე	დიახ / არა / ?	პროექტის რომელმა მახასიათებელმა შეიძლება დააზარალოს გარემო და როგორ?	არის თუ არა ეს ეფექტი მნიშვნელოვანი? რატომ?
<p>1. მოიცავს თუ არა პროექტის მშენებლობის, ექსპლუატაციის ან ექსპლუატაციიდან გამოსვლის ეტაპები აქტივობებს, რომლებიც გამოიწვევს მდებარეობის ფიზიკურ ცვლილებებს (ტოპოგრაფია, მიწის გამოყენება, წყლის ეკოსისტემების ცვლილებები და სხვ.)?</p>				
1.1	მიწის გამოყენების, ლანდშაფტის, მცენარეებით დაფარულობის ან	დიახ	წყალმიმღები ზემოქმედებას მოახდენს გარემოზე, რადგან მისი	ზემოქმედება მნიშვნელოვანია, რადგან მოხდება მცენარეული

³ გამოყენებულია: Environmental Impact Assessment of Projects Guidance on Scoping (Directive 2011/92/EU as amended by 2014/52/EU). Implemented for the European Commission by COWI A/S and Milieu Ltd. The main authors: Paola Banfi, Adrien Lantieri, Jennifer McGuinn, and Alicia McNeill from Milieu Ltd. No ENV.F.1/FRA/2014/0063, implemented for the European Commission by COWI A/S and Milieu Ltd. © European Union, 2017 (<http://ec.europa.eu>).

	<p>ტოპოგრაფიის მუდმივი ან დროებითი ცვლილება, მათ შორის, მიწის გამოყენების ინტენსივობის ზრდა? ვიზუალური ეფექტები?</p>		<p>განთავსება დაგეგმილია ხშირი ტყით დაფარულ ტერიტორიაზე. წყალმიმყვანი გვირაბის დერეფნის მშენებლობაც დაგეგმილია ტყით დაფარულ ტერიტორიაზე. კაშხლის სიმაღლის გაზრდა და შეტბორვის დონის 1.5 მ-ით მატება. ამით, დაახლოებით 10 ჰა-ით გაიზრდება წყალსაცავის სარკის ზედაპირის ფართობი და 13.1 მლნ მ³ -ით სრული მოცულობა. ჰესის შენობის ქვედა ბიეფში დაგეგმილია დაახლოებით 1,5 კმ სიგრძის გამყვანი არხის მოწყობა. არხის კალაპოტის სიგანე იქნება 40 მ.</p>	<p>საფარის გაჩეხვა, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს მეწყრული და ეროზიული პროცესების გააქტიურება.</p> <p>წყალსაცავის პარამეტრების ცვლილება გამოიწვევს ფიზიკურ და ბიოლოგიურ გარემოზე მნიშვნელოვან ზემოქმედებას.</p>
1.2	<p>მიწის ნაკვეთის მცენარეულობისა და ნაგებობებისგან გაწმენდა?</p>	<p>დიახ</p>	<p>პროექტის ფარგლებში დაგეგმილია 500 ჰექტარი ტერიტორიის დატბორვა, არხის გაყვანა და სხვ.</p>	
1.3	<p>ახალი ადგილების ათვისება (ანუ ათვისებელი მიწების ათვისება)?</p>	<p>დიახ</p>	<p>პროექტის განსახორციელებლად საჭიროა ხელშეუხებელი, მცენარეული საფარით დაფარული, ტერიტორიების ათვისება.</p>	<p>ტყით დაფარული ტერიტორიების ათვისება გამოიწვევს მცენარეული საფარის გაჩეხვას, გარემოს მთლიანობის დარღვევას. შესაძლოა საფრთხე შეექმნას ცხოველების გადაადგილებას და განადგურდეს მათი საბინადრო გარემო.</p>
1.4	<p>წინა-სამშენებლო კვლევა, მაგ., ჭაბურღილები, ნიადაგის ტესტირება?</p>	<p>დიახ</p>	<p>სკოპინგის ეტაპზე ჩატარდა წინა-სამშენებლო კვლევა, რაც მოიცავდა ჰესის შენობის განთავსების ტერიტორიაზე ჭაბურღილების გაყვანას. აგრეთვე, ჩატარდა ნიადაგის საველე სადამკვირვებლო</p>	

			კვლევები.	
1.5	სამშენებლო სამუშაოები	დიახ	პროექტით გათვალისწინებულია, წყალსაცავის, მიმყვანი გვირაბის, მისასვლელი გზების, სამშენებლო ბანაკების მშენებლობა.	სამშენებლო სამუშაოები გამოიწვევს მნიშვნელოვან უარყოფით ზემოქმედებას გარემოზე. რაც გამოიხატება ეკოსისტემების, ჰაბიტატების დეგრადაცია-ფრაგმენტაციაში. ასევე სამშენებლო სამუშაოების დროს ტრანსპორტის გადაადგილებას, მშენებლობის პროცესს თან ახლავს ხმაური, მტვერი, გამონაბოლქვი, რაც უარყოფით ზემოქმედებას მოახდენს მოსახლეობაზე.
1.6	ნგრევითი სამუშაოები	დიახ	პროექტის განხორციელება ითვალისწინებს აფეთქებით სამუშაოებს.	ნგრევითმა სამუშაოებმა შესაძლოა გამოიწვიოს ქანების დესტაბილიზაცია და გეოლოგიური პროცესების გააქტიურება; ნიადაგის სტაბილურობის დარღვევა და ნაყოფიერი ფენის განადგურება.
1.7	სამშენებლო სამუშაოებისთვის ან მუშების განსაზღვრულად დროებით გამოყენებული ადგილები ('საიტები')?	დიახ	პროექტის განსახორციელებლად დაგეგმილია სამშენებლო ბანაკების მოწყობა.	სამშენებლო სამუშაოებისთვის განკუთვნილი ადგილების მოწყობამ შესაძლოა უარყოფითად იმოქმედოს ბიოლოგიურ გარემოზე, გამოიწვიოს მცენარეული საფარის განადგურება, ნიადაგის დაბინძურება, ცხოველების შეშფოთება. სამშენებლო მოედნების მომზადების პროცესში მიწის სამუშაოებმა შესაძლოა გამოიწვიოს მეწყრული პროცესების გააქტიურება.
1.8	მიწისზედა შენობა-ნაგებობები ან მიწის სამუშაოები, მათ შორის, ხაზობრივი ნაგებობები, რაიმეს მოჭრა, ამოვსება ან გათხრითი		პროექტის ფარგლებში დაგეგმილია მიმყვანი გვირაბის, მისასვლელი გზებისა და გალერეების, არხის, ელექტროგადამცემი	სკოპინგის ანგარიშში არ არის მოცემული ინფორმაცია მისასვლელი გზებისა და გადამცემი ხაზის მარშრუტის შესახებ, შესაბამისად, განხილული

	სამუშაოები?		ხაზების მშენებლობა.	არ არის რა მასშტაბის ზიანი შეიძლება მიადგეს გარემოს. ხაზობრივი ნაგებობის მშენებლობა კი უკავშირდება მცენარეული საფარის გაჩეხვას, ჰაბიტატების განადგურება-ფრაგმენტაციას.
1.9	მიწისქვეშა სამუშაოები, მათ შორის სამთო-მოპოვებითი სამუშაოები ან გვირაბის გაყვანა?	დიახ	პროექტის ფარგლებში დაგეგმილია მიმყვანი გვირაბის მშენებლობა.	მიმყვანი გვირაბის სიგრძე 4400 მეტრია. მშენებლობის დროს, მის გასწვრივ, მთელ სიგრძეზე მოხდება უარყოფითი ზემოქმედება გარემოზე, რაც გამოიხატება ბიომრავალფეროვნების განადგურებასა და შეშფოთებაში, ნიადაგის საფარის განადგურებაში.
1.10	სამელიორაციო სამუშაოები	არა		
1.11	ფსკერიდან მიწის ამოღება (dredging)	?		ქვემო ნამოხვანის ჰესის მშენებლობისას არ იქნება საჭირო, მაგრამ ფსკერის დაღრმავება მოხდება ზემო ნამოხვანის ჰესის მშენებლობისას, რაც არ არის განხილული წარმოდგენილ სკოპინგის ანგარიშში
1.12	სანაპირო ნაგებობები, მაგ., კაშხალი, ბურჯები?	დიახ	პროექტი ითვალისწინებს 105 მეტრის სიმაღლის ბეტონის თაღოვან გრავიტაციული კაშხლის მოწყობას.	კაშხლის მოსაწყობად სატრანსპორტო ნაკადების გადაადგილებამ, ხმაურმა შესაძლოა გამოიწვიოს ცხოველების შეშფოთება. აგრეთვე, კაშხლის მშენებლობის შემდგომ შესაძლოა მოხდეს ლანდშაფტის დარღვევა და ვიზუალური დაბინძურება.
1.13	ნაპირიდან დაშორებული ('ოფშორული') ნაგებობები?	არა		
1.14	საწარმოო პროცესები?	?	ბეტონის წარმოება ადგილზე	მნიშვნელოვანი, პროექტის მასშტაბიდან გამომდინარე
1.15	მასალებისა და პროდუქციის	დიახ	სამშენებლო მოედნებზე	არ არის შეფასებული

	შესანახი ობიექტები?		შესაძლოა მოხდეს მასალებისა და პროდუქციის შესანახი ობიექტების მშენებლობა.	
1.16	მყარი ან თხევადი ნარჩენების გაუვნებლების ან განთავსების ობიექტები?	დიახ	საპროექტო ტერიტორიაზე დაგეგმილია სტაციონალური ობიექტების, მაგალითად საწვავის სამარაგო რეზერვუარების განთავსება.	მასალებისა შესანახ ობიექტებთან დაკავშირებით არსებობს ნიადაგის დაბინძურების რისკი.
1.17	ხანგრძლივი ვადის განმავლობაში მუშების საცხოვრებელი ადგილები?	?	სამშენებლო ბანაკები	არ არის ნათლად განსაზღვრული სამშენებლო ბანაკების განთავსების პერიოდი
1.18	საავტომობილო, სარკინიგზო და საზღვაო ტრანსპორტის გამოყენება და გადაადგილება მშენებლობისას ან ექსპლუატაციისას?	დიახ	ჰესის მშენებლობისათვის საჭიროა საავტომობილო ტრანსპორტის გადაადგილება.	ტრანსპორტის გადაადგილების შედეგად წამოიქმნება მტვერი და ხმაური, მანქანებისა და სამშენებლო ტექნიკის გამონაბოლქვი. რაც უარყოფითად იმოქმედებს მოსახლეობასა და მათ ჯანმრთელობაზე.
1.19	საავტომობილო, სარკინიგზო, საჰაერო, წყლის ან სხვა ტრანსპორტის ახალი ინფრასტრუქტურა, მათ შორის, ახალი ან შეცვლილი მარშრუტები და სადგურები, პორტები, აეროპორტები და ა.შ.?	არა		
1.20	არსებული სატრანსპორტო მარშრუტების ან ინფრასტრუქტურის დახურვა ან შეცვლა, რომელიც იწვევს საგზაო მოძრაობის ცვლილებებს?	დიახ	მშენებლობის პროცესში შეფერხდება მიმოსვლა	მნიშვნელოვანი, რადგანაც ერთადერთ მისასვლელ საავტომობილო გზაზე მოხდება შეფერხება, რაც ზეგავლენას იქონიებს ტურიზმზე და სხვა ბიზნესებზე
1.21	ახალი გადამცემი ხაზები ან მილსადენები? ან არსებულების მიმართულების ცვლილება?	დიახ	საჭირო გახდება ახალი გადამცემი ხაზების და სხვა ინფრასტრუქტურის მშენებლობა, თუმცა სკოპინგის ანგარიშში ამაზე	მნიშვნელოვანი. იმის გამო, რომ ზემოქმედება ანგარიშში არ განიხილება, შესაბამისად არ განიხილება ამ საქმიანობის

			არაფერია ნათქვამი	შერბილებელი ღონისძიებები.
1.22	კალაპოტის ან წყალშემცველი ჰორიზონტის ჰიდროლოგიის ცვლილებები - წყალსაცავი, კაშხალი, წყალგამტარი მილები და სხვა?	დიახ	მოხდება ჰესის შენობის გადატანა, საბაზო პროექტით გათვალისწინებული ადგილიდან დაახლოებით 1.5 კმ-ის დაშორებით. წყალმიმღების ადგილისა და სადერევაციო გვირაბის განთავსების ადგილის შეცვლა; წყალსაცავის მაქსიმალური შეტბორვის დონის 1.5 მ-ით მომატება. 1.5 კმ სიგრძის, 40 მ სიგანის არხის მშენებლობა	დაგეგმილი ცვლილებები გამოიწვევს მდინარის კალაპოტისა და ჰიდროლოგიის ცვლილებას, რამაც შესაძლოა უარყოფითად იმოქმედოს ატლანტური ზუთხის პოპულაციაზე, რომლისთვისაც მდინარე რიონი ერთადერთ საბინადრო გარემოს წარმოადგენს.
1.23	მდინარის/ნაკადების გადაკვეთა?	?		
1.24	მიწისქვეშა ან ზედაპირული წყლების ამოღება ან გადაგდება?	დიახ	სადერივაციო გვირაბში მოხდება ზედაპირული წყლების გადაგდება. მდინარეში გათვალისწინებულია ე.წ ეკოლოგიური ხარჯის დატოვება.	სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, გზმ-ეტაპზე არ მოხდება წყლის ბიოლოგიურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასება, რადგან მდინარის ჰიდროლოგიური რეჟიმის გაუარესება არ მოხდება. უნდა აღინიშნოს რომ მდინარის სადერივაციო გვირაბში გადაგდება, შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას წყლის ბიომრავალფეროვნებას, განსაკუთრებით ზუთხს, რამაც სრულიად დაარღვიოს ეკოსისტემა.
1.25	წყალსატევების ან მიწის ზედაპირის ცვლილება, რაც ზეგავლენას ახდენს დრენაჟსა და წყლის შეკრებაზე?	დიახ	წყალსაცავი, მდინარის რეჟიმის ცვლილება	მნიშვნელოვანი, მშენებლობის მასშტაბიდან გამომდინარე
1.26	პერსონალის ან მასალების ტრანსპორტირება მშენებლობისას, ექსპლუატაციისას ან ექსპლუატაციიდან გამოყვანისას?	დიახ	დიდი რაოდენობით მუშახელის და სამშენებლო მასალების ტრანსპორტირება	მნიშვნელოვანი, მშენებლობის მასშტაბიდან გამომდინარე

1.27	ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში დემონტაჟის, ექსპლუატაციიდან გამოყვანის ან აღდგენითი სამუშაოები?	არა		
1.28	ექსპლუატაციიდან გამოყვანისას მიმდინარე საქმიანობები, რომელმაც შეიძლება ზეგავლენა მოახდინოს გარემოზე	არა		
1.29	ხალხის დროებითი ან მუდმივი ნაკადი შესასწავლ ტერიტორიაზე?	დიახ	მშენებლობის პერიოდში მოხდება დასაქმებული პერსონალის გადაადგილება.	დასაქმებული პერსონალის გადაადგილებას შესაძლოა მოყვეს ბრაკონიერობა.
1.30	უცხო სახეობების შემოტანა/ინტროდუქცია?	?	სავარაუდოა მშენებლობის და ობიექტის ფუნქციონირების ეტაპზე	მნიშვნელოვანი
1.31	ადგილობრივი სახეობების ან გენეტიკური მრავალფეროვნების დაკარგვა?	დიახ	პროექტი ითვალისწინებს წყალსაცავისა და მისასვლელი გზების მშენებლობას.	პროექტის მშენებლობისას არსებობს დასაქმებული პირების მიერ ბრაკონიერობის რისკი, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს ადგილობრივი სახეობების დაკარგვა.
1.32	ბიომრავალფეროვნებით მდიდარი/დაცული ტერიტორიების დაკარგვა?	დიახ	დატბორვის და მიწათსარგებლობის ცვლილების შედეგად, ასევე ფუნქციონირების დროს მიკროკლიმატის და ჰიდროლოგიური რეჟიმის ცვლილების შედეგად ვაზის ადგილობრივი ჯიშების დაკარგვის საფრთხე	მნიშვნელოვანი, თუმცა არ არის შეფასებული დოკუმენტში
1.33	სხვა ქმედებები?			
2. მოხდება თუ არა პროექტის მშენებლობის ან ექსპლუატაციის ეტაპზე ისეთი ბუნებრივი რესურსების, როგორცაა მიწა, წყალი, ნედლეული ან ენერჯის გამოყენება, განსაკუთრებით არაგანახლებადი ან შეზღუდული ოდენობის რესურსების გამოყენება?				
2.1	მიწა, განსაკუთრებით აუთვისებელი ან სასოფლო - სამეურნეო მიწა?	დიახ	წყალსაცავის მშენებლობა, მიმყვანი გვირაბი.	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება, ფართობის და მდებარეობის გამო
2.2	წყალი?	დიახ	წყალსაცავის მშენებლობა,	მნიშვნელოვანი

			დერივაცია, ჰიდროლოგიური რეჟიმის ცვლილება	ზემოქმედება, წყალსაცავის ზომისა და დერივაციის შედეგად შეცვლილი მდინარის რეჟიმის ზომის გამო
2.3	წიაღისეული?	არა		
2.4	სამშენებლო მასალები (მაგ., ქვიშა, ღორღი, მოსაპირკეთებელი მასალები და სხვ.)?	დიახ	ჰესის სხვადასხვა ინფრასტრუქტურის მშენებლობა	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება, პროექტის მასშტაბიდან გამომდინარე
2.5	ტყე და ხე-ტყის მასალა?	დიახ	წყალმიმდების, ისევე როგორც წყალმიმყვანი გვირაბის განთავსება დაგეგმილია ხშირი ტყით დაფარულ ტერიტორიაზე. მშენებლობის დროს გამოყენებული ხე-ტყე (სამასალე მერქანი)	სკოპინგის ანგარიშში არ არის მოცემული რა ფართობის ტყეზე მოხდება ზემოქმედება. ჩამოთვლილი მცენარეებიც 2015 წლის გზმ ანგარიშიდანაა გადმოწერილი. ამიტომ რთულია ზუსტად ითქვას რა მასშტაბის ზემოქმედება მოხდება ტყის საფარზე.
2.6	ენერჯია, მათ შორის, ელექტროენერჯია და საწვავი?	დიახ	მშენებლობის ეტაპზე საწვავის და ელექტროენერჯიის გამოყენება	საქმიანობის მასშტაბიდან გამომდინარე, მშენებლობის დროს გამოყენებული ენერგომატარებლების რაოდენობა მნიშვნელოვანი იქნება
2.7	სხვა რესურსები?			
<p>3. მოიცავს, თუ არა პროექტი ისეთი ნივთიერებების ან მასალების გამოყენებას, შენახვას, ტრანსპორტირებას, დამუშავებას ან წარმოებას, რომლებმაც შეიძლება ზიანი მიაყენონ ადამიანის ჯანმრთელობას ან გარემოს, ან გაზარდონ ადამიანთა ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული რეალური ან აღქმული რისკების შესახებ შეშფოთება?</p>				
3.1	მოხდება, თუ არა პროექტის მსვლელობის დროს ისეთი მავნე და ტოქსიკური ნივთიერებების ან მასალების გამოყენება, რომელიც საშიშია ადამიანის ჯანმრთელობისთვის ან გარემოსთვის (ფლორა, ფაუნა, წყლის რესურსები)?	დიახ	მშენებლობის დროს დაგეგმილია სხვადასხვა მავნე და ტოქსიკური ნივთიერებების გამოყენება, მაგალითად ტრანსპორტისთვის.	მავნე ნივთიერებების არასწორმა განთავსებამ, აგრეთვე გაუმართავმა სატრანსპორტო საშუალებებმა, შესაძლოა გამოიწვიოს როგორც ნიადაგის ასევე წყლის რესურსების დაბინძურება, რამაც შესაძლებელია უარყოფითად იმოქმედოს როგორც ადამიანების

				ჯანმრთელობაზე, ასევე ბიომრავალფეროვნებაზე.
3.2	გამოიწვევს, თუ არა პროექტი დაავადების გავრცელების ან დაავადების ვექტორების ცვლილებას (მაგ. მწერების მიერ ან წყლით გადამდები დაავადებები)?	დიახ	წყალსაცავის წარმოშობა იწვევს დაავადების გავრცელების რისკის ზრდას, დაავადების გამომწვევი ვექტორების ზრდას (მწერები, მოლუსკები)	მნიშვნელოვანი, საქმიანობის მასშტაბიდან გამომდინარე
3.3	ეყნება, თუ არა პროექტის განხორციელებას დადებითი ზეგავლენა ხალხის კეთილდღეობაზე მაგ., მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესების მხრივ	დიახ	სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, პროექტის განხორციელება უზრუნველყოფს ეკონომიკის განვითარებას და მოხდება ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმება	დოკუმენტში წარმოდგენილი დასკვნები პროექტის დადებით ზეგავლენასთან დაკავშირებით, საკმაოდ ზოგადია. არ არის ნაჩვენები კონკრეტული რაოდენობები, აგრეთვე ინფორმაცია იმის შესახებ თუ რამდენი ადამიანის დასაქმება მოხდება, როგორც პროექტის მშენებლობის ასევე ექსპლუატაციის ეტაპზე. აგრეთვე დოკუმენტში არ არის განხილული როგორ მოხდება ფიზიკური და ეკონომიკური განსახლების კომპენსაცია. შესაბამისად, რთულია მსჯელობა, რამდენად გაუმჯობესდება მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობები.
3.4	არის, თუ არა განსაკუთრებით მოწყვლადი ადამიანების ჯგუფები, რომლებიც შეიძლება დაზარალდნენ პროექტის შედეგად, მაგ., საავადმყოფოს პაციენტები, მოხუცები?	?		
3.5	სხვა მიზეზები?			
4. წარმოიქმნება თუ არა მყარი ნარჩენები პროექტის მშენებლობის, ოპერირების ან ექსპლუატაციიდან				

გამოსვლის ეტაპებზე?				
4.1	ფუჭი ქანები და წიაღისეულის მოპოვების ნარჩენები?	დიახ	მშენებლობის ეტაპზე	ფუჭი ქანების განთავსებამ შესაძლოა გამოიწვიოს ვიზუალური დაბინძურება;
4.2	მუნიციპალური ნარჩენები (საყოფაცხოვრებო ან/და კომერციული ნარჩენები)?	დიახ	როგორც მშენებლობის, ისე ფუნქციონირების ეტაპზე	არ არი შეფასებული
4.3	სახიფათო/მავნე ან ტოქსიკური ნარჩენები (მათ შორის, რადიოაქტიური ნარჩენები)?	დიახ	მაგალითად, გამონამუშევარი ზეთები, როგორც მშენებლობის ისე ექსპლუატაციის ეტაპზე (ტრანსფორმატორები, ტურბინები)	სახიფათო ნარჩენების არასწორმა მართვამ შესაძლოა გამოიწვიოს ნიადაგის და წყლის დაბინძურება. შესაბამისად, საფრთხე შეექმნას როგორც მოსახლეობას, აგრეთვე ბიომრავალფეროვნებას.
4.4	სხვა სამრეწველო ნარჩენები?	?		
4.5	ჭარბი პროდუქტები?	?		
4.6	ჩამდინარე წყლების გასუფთავების პროცესის ნარჩენები?	?		
4.7	სამშენებლო ან დემონტაჟის ნარჩენები?	?		
4.8	ზედმეტი ტექნიკა ან მოწყობილობები?	?		
4.9	დაბინძურებული ნიადაგი ან სხვა მასალა?	?		
4.10	სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენები?	არა		
4.11	სხვა მყარი ნარჩენები?	?		
5. დაბინძურდება თუ არა პროექტის განხორციელებისას ატმოსფერული ჰაერი მავნე, ტოქსიკური და საზიანო ნივთიერებებით?				
5.1	საწვავი წიაღისეულის (fossil fuels) წვის გამონაბოლქვი სტაციონარული ან მოძრავი ობიექტებიდან?	დიახ	მიწის სამუშაოებისა და სატრანსპორტო ოპერაციების დროს, მშენებლობის ეტაპზე	არ არის სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილი
5.2	წარმოების პროცესის გამონაბოლქვი?	არა		

5.3	მასალებით სარგებლობის პროცესის, მათ შორის, დასაწყობების ან ტრანსპორტირების გამონაბოლქვი?	დიახ	სხვადასხვა დანადგარ-მექანიზმების (ბეტონის კვანძი, სამსხვრევი) გამონაბოლქვი	არ არის სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილი
5.4	მშენებლობის, მათ შორის, საწარმოს მშენებლობის და ტექნიკა-მოწყობილობების განთავსების პროცესის გამონაბოლქვი?	დიახ		
5.5	მასალებით, მათ შორის, სამშენებლო მასალებით სარგებლობის პროცესით, გამონამუშევარი წყლების გაუვნებლებით და ნარჩენების განთავსების პროცესით გამოწვეული მტვერი ან სუნი?	დიახ		არ არის სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილი
5.6	ნარჩენების წვის გამონაბოლქვი?	არა		
5.7	ნარჩენების წვა ღია ცის ქვეშ (მაგ., ნახერხი, სამშენებლო ნარჩენები)?	არა		
5.8	ნებისმიერი სხვა გამონაბოლქვი?	არა		

6. გამოიწვევს თუ არა პროექტი ხმაურს და ვიბრაციის, ან სინათლის, სითბური ენერჯის ან ელექტრომაგნიტური რადიაციის გავრცელებას?

6.1	მოწყობილობების მუშაობის შედეგად, მაგ., ძრავები, საწარმოს ვენტილაცია, სამსხვრევეები?	დიახ	ტურბინების ხმაური	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება, მაგრამ არ არის სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილი. შესაძლებელია მნიშვნელოვანი იყოს მოსახლეობისათვის და ველური ბუნებისთვის
6.2	სამრეწველო ან სამრეწველოს მსგავსი პროცესებიდან?	არა		
6.3	სამშენებლო ან დემონტაჟის სამუშაოებიდან?	დიახ	სამშენებლო სამუშაოების დროს წარმოიქმნება ხმაური	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება, მაგრამ არ არის სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილი

6.4	აფეთქების ან რაიმეს დასაწყობების შედეგად?	დიახ	სკოპინგში ვკითხულობთ, რომ სამუშაოები მოიცავს ბურღვა -აფეთქებებსაც. თუმცა არ არის შესწავლილი ამ აფეთქებითი სამუშაოების შედეგად გარემოზე და მოსახლეობაზე ზემოქმედება.	არ არის სკოპინგის ანგარიშში შეფასებული მნიშვნელოვანი ზემოქმედება, მაგრამ არ არის სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილი
6.5	მშენებლობისას ან ექსპლუატაციისას ტრანსპორტირების შედეგად?	დიახ	სატრანსპორტო საშუალებების გადაადგილება განსაკუთრებით მშენებლობის ეტაპზე გამოიწვევს ხმაურს, რომელიც გავლენას მოახდენს მიმდებარე დასახლებებზე.	ანგარიშის მიხედვით, საშუალო. შემარბილებელი ღონისძიებების გათვალისწინებით – ზემოქმედება იქნება დაბალი
6.6	განათების და გამაგრილებელი სისტემებიდან?	არა		
6.7	ელექტრომაგნიტური რადიაციის წყაროებიდან (მხედველობაში მიიღება ზემოქმედება როგორც ახლოს მდებარე მგრძნობიარე ხელსაწყოებზე, ასევე, ადამიანებზე)	არა		
6.8	სხვა წყაროებიდან?			
7. არსებობს, თუ არა ნიადაგში, მიწისქვეშა და ზედაპირულ წყლებში, სანაპირო და ზღვის წყლებში დამზინძურებლების ჩაშვებით წყლის ან ნიადაგის დაზინძურების რისკი?				
7.1	მავნე და ტოქსიკური ნივთიერებების გაუვნებელების, დასაწყობების, გამოყენების ან დაღვრის შედეგად?	დიახ	მშენებლობის ეტაპზე მდინარის კალაპოტის სიახლოვეს მიმდინარე სამუშაოებმა შეიძლება გამოიწვიოს ნავთობპროდუქტების და სხვა ქიმიური ნივთიერებების უშუალოდ წყლის ობიექტში ჩაღვრა. ასევე აქსპლუატაციის ეტაპზე მოსალოდნელია	საქმიანობის მასშტაბიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი ზემოქმედებაა, მაგრამ არ არის სკოპინგის ანგარიშში შეფასებული

			<p>ჰესის არა რეკულტივირებული უბნებიდან მყარი ნაწილაკებით დაბინძურებული ზედაპირული ჩამონადენი; ჰესების ნამუშევარი წყლის დაბინძურება ტურბინის ზეთით ქიმიური ნივთიერებების დაღვრის შედეგად დაბინძურებული ზედაპირული ჩამონადენის ჩადინება, ან მათი უშუალოდ წყლის ობიექტში ჩაღვრა მყარი/თხევადი საყოფაცხოვრებო ნარჩენები, სარემონტო სამუშაოებისას წარმოქმნილი სამშენებლო მყარი/თხევადი ნარჩენები.</p>	
7.2	წყალში ან ნიადაგში კანალიზაციის ან სხვა ჩამდინარე წყლების (გაწმენდილი თუ გაუწმენდავი) ჩაშვების შედეგად?	დიახ	მშენებლობის ეტაპზე სამშენებლო ბანაკებიდან.	
7.3	ჰაერში გაფრქვეული დამბინძურებლების ნიადაგში ან წყალში გადატანის შედეგად?	?		
7.4	სხვა წყაროებიდან			
7.5	არსებობს, თუ არა ჩამოთვლილი წყაროებიდან ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში გამოყოფილი დამბინძურებლების გარემოში	?		

	აკუმულირების რისკი?			
8. არსებობს, თუ არა პროექტის მსვლელობისას ავარიების რისკი, რამაც შესაძლოა იმოქმედოს ადამიანთა ჯანმრთელობასა და გარემოზე?				
8.1	მავნე, საშიში ან ტოქსიკური ნივთიერებების შენახვისას, გამოყენებისას ან წარმოებისას აფეთქებების, დაღვრის, ხანძრის და მსგავსი შემთხვევების შედეგად?	დიახ	გვირაბის გაყვანის და კაშხლის მშენებლობის სამუშაოები, ბურღვა-აფეთქებითი სამუშაოები	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება
8.2	გარემოს დაცვის ნორმების დარღვევა, მაგ., დამბინძურებლების კონტროლის სისტემების მოშლის შედეგად?	დიახ	არასათანადო კონტროლი მდინარის წყლის ხარისხზე, ეკოლოგიური ხარჯის დაცვასთან დაკავშირებით. კაშხლის გარეცხვის მიზნით მდინარის ზალპური გაშვება.	
8.3	სხვა მიზეზებით?			
8.4	იმოქმედებს, თუ არა პროექტზე ბუნებრივი კატასტროფები (მაგ. წყალდიდობა, მიწისძვრა, მეწყერი და ა.შ.), რომელთაც მოჰყვება გარემოს დაზიანება?	დიახ	როგორც მშენებლობის, ისე ექსპლუატაციის ეტაპზე. კაშხლისა და გვირაბების მშენებლობა	პროექტი დაგეგმილია სეისმურად აქტიურ ზონაში
9. გამოიწვევს თუ არა პროექტი სოციალურ ცვლილებებს/ზემოქმედებას მოსახლეობაზე, მაგ., დემოგრაფიაზე, ტრადიციულ ცხოვრების წესზე, დასაქმებაზე?				
9.1	მოსახლეობის რიცხოვნობის, ასაკობრივი სტრუქტურის, სოციალური ჯგუფების და ა.შ. ცვლილებები?	დიახ		არ არის სკოპინგის ანგარიშში შეფასებული
9.2	მოსახლეობის გადასახლება, სახლების ან თემების მოშლა ან ნაგებობების დანგრევა, მაგ., სკოლების, საავადმყოფოების, სოციალური ობიექტების	დიახ	პროექტის ითვალისწინებს ფიზიკურ და ეკონომიკურ განსახლებას	არ არის სკოპინგის ანგარიშში შეფასებული
9.3	ახალი მაცხოვრებლების ჩასახლება ან ახალი თემების შექმნა?	არა		

9.4	ადგილობრივ ნაგებობებზე ან მომსახურებაზე (მაგ., საცხოვრებელი, განათლების, ჯანმრთელობის) მოთხოვნის ზრდის შედეგად გაზრდილი მოთხოვნები	დიახ	მშენებლობის ეტაპზე, დიდი რაოდენობით მუშა ხელის და ტრანსპორტის მობილიზაცია გაზრდის მოთხოვნილებას წყლის რესურსებზე, საკვებზე, საცხოვრისზე	მნიშვნელოვანი ცვლილებები, გარკვეულწილად, შესაძლოა, დადებითი ხასიათის ცვლილებებიც კი
9.5	სამუშაო ადგილების შექმნა მშენებლობის ან ოპერირების დროს, ან სამუშაო ადგილების დაკარგვა, რაც იმოქმედებს დასაქმებაზე და ეკონომიკაზე	დიახ	პროექტის მიხედვით შეიქმნება ახალი სამუშაო ადგილები და დასაქმდება ადგილობრივი მაცხოვრებლები, თუმცა რა რაოდენობით უცნობია.	არ არის სკოპინგის ანგარიშში შეფასებული
9.6	სხვა მიზეზები	დიახ	ტურიზმისა და სოფლის მეურნეობის სექტორში დასაქმებულებს/კომპანიებს შეექმნებათ პრობლემები როგორც ჰესის მშენებლობის, ისე ფუნქციონირების ეტაპზე	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება. მშენებლობის დროს სამშენებლო ტექნიკის მობილიზება გამოიწვევს სატრანსპორტო სისტემასთან დაკავსირებულ პრობლემებს რაჭისა და ლეჩხუმის ცენტრში. .. სასოფლო სამეურნეო სავარგულების დატბორვა, მიკროკლიმატის და ჰიდროლოგიის რეჟიმის ცვლილება პრობლემებს შეუქმნის ღვინის მწარმოებლებს, მარნებს და საოჯახო სასტუმროებს
10. არსებობს, თუ არა სხვა რაიმე გასათვალისწინებელი ფაქტორი, რომელიც გამოიწვევს გარემოზე ზემოქმედების კუმულაციურ ეფექტს ტერიტორიაზე არსებული და დაგეგმილი სხვა საქმიანობების შედეგად?				
10.1	გამოიწვევს, თუ არა პროექტი ზეწოლას შემდგომ განვითარებაზე, რამაც შეიძლება მნიშვნელოვანი ზეგავლენა იქონიოს გარემოზე, მაგ. მეტი საცხოვრებელი, ახალი გზები, ახალი სამრეწველო საწარმოები და ა.შ.	?	შესაძლებელია, უნდა შეფასდეს კუმულაციური ზემოქმედება	

10.2	პროექტის განხორციელება გამოიწვევს დამხმარე ობიექტების, დამხმარე საშუალებების განვითარებას მაგალითად: დამხმარე ინფრასტრუქტურები (გზები, ელექტროენერგია, ნარჩენები და ა.შ.), რაც თავის მხრივ ზეგავლენას ახდენს გარემოზე	დიახ		
10.3	პროექტის განხორციელება გამოიწვევს ადგილის შემდგომ გამოყენებას, რამაც, შეიძლება, თავის მხრივ, იქონიოს ზეგავლენა გარემოზე	დიახ		უნდა შეფასდეს გზმ ანგარიშის მომზადებისას
10.4	ქმნის, თუ არა პროექტი პრეცედენტს, შემდგომი განვითარების პროექტებისთვის?	დიახ	ელექტროგადამცემი ხაზების და ქვესადგურების მშენებლობა	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება
10.5	ეწეება, თუ არა პროექტს კუმულაციური ზემოქმედების ეფექტი, არსებული და დაგეგმილი მსგავსი ეფექტის მქონე პროექტების შედეგად?	დიახ	არსებული და დაგეგმილი ჰესები	მნიშვნელოვანი ზემოქმედება, განსაკუთრებით ზუთხის სახეობების კონსერვაციის მიმართულებით შეიძლება შეუქცევადი შედეგები მოიტანოს.